

Fra offentlig debatt til offentlig syndebukk

Pål Grøndahl
Privatpraksis
pagron50@gmail.com

Synnøve Fosse
Frilansjournalist

I motsetning til det Maria Bonita Igland har oppfattet, mener vi at pressens rolle som vaktbikkje er avgjørende. Men når kritikk rettes mot personer på subjektivt grunnlag og forsterkes gjennom sosiale medier, rammes både rettssikkerheten og ytringsrommet.

Pål Grøndahl, Synnøve Fosse

Foto: Stephen Reis/NRK; Agderposten

Det er mye som skurrer i Maria Bonita Iglands (2025) tilsvarende til vår kronikk Helter og syndebukker i media. At det kan være uklart hvilken rolle hun uttaler seg i, som SV-politiker eller psykolog ved Sykehuset i Østfold, lar vi ligge.

Verre er det at det later til at Igland åpenbart tolker vår tekst dit hen at avsenderne (en redaktør/kommentator og en psykolog/samfunnsdebattant) ikke forstår en viktig del av pressens samfunnsoppdrag. Det er en underlig påstand.

Virkelig problematisk blir det når Igland skriver: «De (Fosse og Grøndahl) tar altså opp at vi i de siste årene har sett at offentlige personer i økende grad risikerer sanksjoner i pressen for kritikkverdig oppførsel. Dette er en utvikling flere av oss mener er et steg i riktig retning.» Det står hun selvsagt fritt til å mene, men da legitimerer hun samtidig at pressen løfter frem forhold som noen *mener* er kritikkverdige – selv om de verken er ulovlige, uetiske eller faglig uforutsigbare. Hva som regnes som kritikkverdig, er i høy grad subjektivt og danner et skjønnsmessig og uforutsigbart grunnlag for pressens eventuelle oppslag. Hvem «flere av oss» er, som Igland refererer til, sier hun forresten ikke noe om.

Når pressens dom faller før fakta

Poenget med vår kronikk er å advare mot en utvikling der pressens ansvarliggjøring og kritikk kommer før fakta er på bordet, og der mediedekningen blir uproporsjonal i forhold til synden som er begått. Som profilert feminist og SV-politiker burde Igland ønske velkommen en debatt som tar pressens ansvar på alvor, og mane til større bevissthet om hva og når media dekker, og i hvilket omfang.

Igland skriver blant annet: «Viten om at også vi kan irettesettes når vi oppfører oss kritikkverdig, bør ikke være noe som skremmer folk fra å uttale seg.»

Det er det lett å si seg enig i. Det vi forsøker å problematisere, er at en lav og utelukkende subjektiv terskel for irettesettelse kan virke nedkjølende på viljen til å delta i offentlig debatt. Og bedre blir det ikke med det halehenget av subjektive og ladede kommentarer i sosiale medier som ofte følger med.

Offentlighetens skyggesider - kjendisjakt

Igland poengterer at den politiske og personlige sfæren ikke er separate enheter, men eksisterer i samme rom.

Dersom vi skal tolke Igland slik at politikere og fagpersoner som uttaler seg offentlig, ikke har rett til en personlig eller privat sfære, beveger vi oss inn i et svært utrygt landskap. Å være forsiktig med hvordan man oppfører seg, og hva man sier i det offentlige rom, er ingen dum leveregel, men alle har behov for en beskyttelse av sitt privatliv.

Når Igland skriver «For eksempel ble Finn Skårderud aldri sanksjonert formelt på bakgrunn av privatisering av behandlingsrelasjon eller for uaktsom oppførsel i møte med pasienter. Han ble til syvende og sist felt grunnet en liberal forskrivningspraksis», beskriver hun godt vårt poeng.

I perioden 2021–2024 ble 22 leger meldt til politiet for å ha tatt ut nesten 150 millioner kroner for mye i refusjon (Heggen, 2025).

Svært få av disse ble omtalt og navngitt i mediene, selv om samfunnsproblemet er like alvorlig uansett om det er Finn Skårderud som «tusker» til seg uberettigede refusjonskroner, eller om det er en fastlege i Ullensvang. Men det er selvsagt den profilerte kjendislegen som blir utsatt for betydelig mediedekning. Det illustrerer hvordan pressens søkelys ofte rettes mot enkeltpersoner med høy offentlig profil, mens strukturelle eller like alvorlige forhold begått av mindre kjente aktører forbigås i stillhet.

Leder for Stadsteatern i Stockholm, Benny Fredriksson, tok sitt liv etter tre måneders mediekjør der anonyme kilder fikk slippe til og beskrev Fredriksson som «en uberegnelig diktator som har presset fram en abort, sextrakassert personale og latt mannlige skuespillere begå overgrep uten å få represalier». En tidligere anonym ansatt ble sitert på at «alle som jobber på Stadsteatern, er redd for ham».

Aftonbladets selvkritikk i ettertid hjalp verken Fredriksson eller hans etterlatte: «Vi søkte etter de som hadde andre oppfatninger, vi visste at de fantes, men de ville eller våget ikke stille opp i de hysteriske Metoo-tidene, som ikke tillot noen nyansering», skrev kultursjef Åsa Linderborg i Aftonbladet etter dødsfallet (Mæland, 2018).

Problemet er ikke unntaksvis

Vi kunne nevnt flere eksempler på destruktiv og ensidig mediedekning. Men det må ikke misforstås som en underkjennelse av pressens viktige rolle i å avdekke og omtale alvorlige forhold – enten det gjelder kjente personer, maktposisjoner eller andre som har tatt for kjenne innersvinger. Når «dom» i det offentlige rom avsies med utgangspunkt i angivelige ofre, risikerer vi å skape rene gapestokktilstander. I så fall vil ingen av oss besvare telefonen neste gang mediene ønsker et innlegg, intervju eller noe som helst annet.

Cissi Wallin (NTB, 2022) anklaget journalistprofilen Fredrik Virtanen for voldtekt på sin Instagram-konto. Det førte til massive medieoppslag i svenske medier der Virtanen ble identifisert med navn og bilde. Deretter mistet han jobben i Aftonbladet. Senere ble Wallin dømt til betinget fengsel for grove æreskrenkelser og for å ha fremsatt falske anklager.

Vi ønsker ikke «svenske tilstander» i norsk presse – med forhåndsdømming, ensidige narrativer og gapestokklignende dekning av komplekse saker. Det vi etterlyser, er mer balanse, nøkternhet og ansvarlighet. Bak overskriftene er det mennesker.

Referanser

- Grøndahl, P. & Fosse, S. (2025). Helter og syndebukker i media. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 62(7), 441–442. www.psykologtidsskriftet.no/artikkel/2025as07ae-Helter-og-syndebukker-i-media
- Heggen, H. (2025). Legar må betale tilbake millionbeløp – blir ikkje melde til politiet. *NRK Vestland*. https://www.nrk.no/vestland/legar-ma-betale-tilbake-millionbelop-_blir-ikkje-melde-til-politiet-1.17424955
- Igland, M. B. (2025). Med makt kommer ansvar. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*. <https://www.psykologtidsskriftet.no/artikkel/2025as07ae-Med-makt-kommer-ansvar>
- Mæland, K. B. (2018). Svenske medier kritiseres etter at tidligere toppsjef for Stadsteatern, Benny Fredriksson (58), tok sitt eget liv. *Nettavisen*. <https://www.nettavisen.no/na24/propaganda/medieprofil-tok-sitt-liv-etter-metoo/s/12-95-3423427982>
- NTB (2022). Wallin dømt igjen i ankedomstol. *NRK Nyheter*. Wallin dømt igjen i ankedomstol – Siste nytt – NRK

